

Misli s česke razstave.

Spisal —r—.

Leto 1891. ostane v zgodovini českega naroda zapisano z zlatimi črkami. Vedeli smo sicer, da je kraljevstvo Česko biser avstrijskega cesarstva, dežela s staro kulturo, bogata in napredna; znano je bilo povsod, da je česki narod kakor vsi Slovani neizmerno napredoval v našem stoletji, ali takšnega uspeha, kakor ga je imela česka razstava, niso pričakovali niti Čehi sami, niti njih prijatelji, še menj pa njih sovražniki. Dà, sovražniki, ki so v svojem napuhu hoteli razstavo najprej preprečiti in so jo potem sistematiški zamolčevali ali grdili, pomagali so le, da se je povečala slava českega naroda. Ko so se česki Nemci, na katere se je toliko oziralo, začeli kujati in so napósled odrekli svoje sodelovanje, preplašilo je to marsikaterega Čeha, sosebno člane raznih odborov, ali kmalu se je razdal iz globočine src českega naroda glasni klic: »Tem bolje, pokažemo sami, kaj smo, in kake so naše moči!« Storil pa je tudi vsak svojo dolžnost od najvišjega aristokrata do poslednjega delavca. V teku jednega leta je bilo dognano ogromno delo, glavna palača za industrijo celo v petih mesecih navzlic temu, da se je prva železna konstrukcija zrušila zaradi deževja. Koliko je bilo drugih težav, ali vender je bila razstava, ko jo je dné 15. maja odprl nadvojvoda Karl Ludvik, zastopnik cesarjev, dosti bolj dokončana, nego je to navadno pri takih prilikah, in nadvojvoda, ki je od leta 1873. odpiral skoro vse deželne razstave, izrekel je brez ovinkov, da je česka večja in lepša od vseh. Res, praška razstava je pustila v vsakem oziru daleč za seboj celo buda-peštansko leta 1885., kjer so bile zastopane vse dežele ogerske krone, t. j. 15 milijonov prebivalcev,¹⁾ v Pragi pa se je predstavljala le kraljevina česka in še od te le česko prebivalstvo, t. j. 3¹/₂ milijona, in večina plemstva, razsejanega po vsi deželi. Udeležilo se je razstave sicer še precěj Nemcev, sosebno velikih fabrikantov, ali ti so dobro vedeli, zakaj so to storili: zahtevala je to njih korist. Sploh pa so oni le nadomestili delo českega uma in českih rok, ki služijo tudi drugim Nemcem, saj ti vedno radi rabijo česko delavsko moč.

Razstava je navzlic temu podajala popolno podobo narodnogo-spodarskega in duševnega bogastva vsega kraljevstva českega; bila je

¹⁾ Tako je obiskalo česko razstavo za 156 dnij 2,434.887 plačujočih oseb, tedaj razmerno vsak dan 15.608; peštansko pa za 187 dnij 1,759.368, tedaj na dan 9408 oseb.

obča deželna, ne samo po imeni ampak tudi dejanski; izpremenila se je sicer v narodno česko, ali za to se Čehi in drugi Slovani zahvaljujemo onim, katerih ošabnost je popolnoma pogorela pri tej priliki. Pokazala se je sijajno visoka kulturnost jednega iz slovanskih plemen, moč in važnost českega naroda za državo, in zaradi tega je dobila razstava brez volje Čehov tudi velikanski politiški pomen, ki ne prinaša koristi samo Čehom, ampak tudi drugim Slovanom. V zlato Prago niso prihajali gostje samo iz slovanskih krajev, ampak iz vse Evrope in tudi iz Amerike; navzlic vsemu hujskanju je videlo razstavo tudi veliko Nemcev, sosebno strokovnjakov, ki niso skrivali svoje pohvale; pisalo in pripovedovalo se je o praški razstavi napó-sled povsod; čudili so se ji mnogi avstrijski poslanci, skoro vsi ministri, mnogi nadvojvode in nadvojvodinje (bodoči prestolonaslednik je bil sam razstavljaec); venec največje slave pa je doseglo delo českega naroda, ko se je za cel teden naselil v veličastnem kraljevskem gradu na Hradčanih presvetli cesar in kralj, da se kot razstavin pokrovitelj prepriča o blaginji in velikem napredku Svojega »ljubljenega kraljevstva českega«. Kdor je videl one prekrasne slavnostne dni, ki so privabili v Prago na stran cesarjevo cvet avstrijske aristokracije — v »Narodnem gledališči« slišali so se zaradi tega celo madjarski glasovi — najvišje dvorske in vojaške dostojanstvenike, avtonomne zastopnike iz vse dežele, kdor je na razstavi na vsakem koraku lahko srečeval česke Nemce, moral si je pač reči, da je Praga tudi danes res »caput regni«, kakor pravi nadpis na njeni staroslavni mestni zbornici, da kraljevstvo česko ni navadna provincija in da je narod česki čislan faktor naše monarhije.

Česka razstava se je zvala jubilejna, bila je namreč prirejena k stoletnici prve industrijske razstave o priliki kronanja cesarja Leopolda II. za českega kralja leta 1791., zajedno prve na evropski kopnini. Čudil se ji je takrat kralj s svojim spremstvom, ali kakšen razloček je bil med njo in denašnjo! V letnem refektoriji praškega Klementina je razstavilo takrat 150 razstavljalcev rokodelne proizvode česke na prostih mizah. Letos pa je industrijska ali srednja palača sama zajemala 12.870 štirijaških metrov in stala skoro pol milijona. In kje so druge večje stavbe, kje zasebni paviljoni, katerih je bilo 107? Vender moj namen ni podajati raznih števil in jih primerjati številkam drugih razstav — vse to bo ohranjeno v obširnem poročilu, katero namerja odbor še izdati, in upam tudi, da se še oglasijo o nji razni naši strokovnjaki — omenjam le, da je bila razstava prirejena res lepo, ukusno in jako poučno in da ni imela značaja deželne, ampak

že svetovne. Česko je obdarila priroda z vsemi bogastvi, in nje prebivalci jih tudi znajo rabiti. Česko steklarstvo, dragi kameni, železarstvo, pivovarstvo, sladkorstvo, glasbeni, kemiški in fizikalni instrumenti i. t. d. se slavé povsod, tudi daleč na tujem. Te in druge industrije so bile tudi spodobno zastopane, in za primer bodi le resnica, da izvzemši pariško svetovno razstavo v zadnjih 20 letih ni bilo nikjer tako velikega oddelka za stroje kakor v Pragi. Jednako se je pokazalo, da so Čehi izvrstni in marljivi gospodarji, ki se brigajo za vsak napredek, in sicer ne samo veliki posestniki, ampak tudi manjši, kar so pričale razstave raznih gospodarskih društev, okrajev in tudi posameznikov. Sploh se je moral človek povsod čuditi »malim« razstavljalcem z dežele, njih sposobnostim in tudi ukusu. Po takem ni čudno, da nahajaš povsod v našem cesarstvu in tudi v drugih državah českih tehnikov, inženirjev, obrtnikov, oskrbnikov, gozdarjev, vrtnarjev i. t. d. Bila je neizmerna sreča, da so se Čehi jedenkrat doma in skupno pokazali vsemu svetu in razpršili toliko prežvekovane trditve, da v Avstriji ni industrije in obrta brez Nemcev. Dasi poznam Čehe precěj dobro, vendar sem mislil, da zaradi nemške abstinencije nekateri izdelki, kakor n. pr. tkalčevski, ne bodo dobro zastopani, ali bil sem prijetno iznenaden tudi v tem oziru. Narodnogospodarske razvitosti in moči českega naroda pač ne more nikdo več zanikati: to je neocenljiva mirna zmaga!

Še važnejši in zanimivejši pa je čisto narodni in duševni napredek česki. Pred sto leti je prosil Dobrovský v seji kraljevske družbe znanostij kralja Leopolda, naj ohrani českemu narodu njegov materinski jezik, ali sam do smrti (1829. leta) ni veroval, da je česki jezik še za drugo rabo nego za prostonarodno. Letos pa je bil jezik prednikov povsod na prvem mestu, in po razstavi je odprl cesarjev najstarejši brat v lepi češčini česko akademijo znanostij in umetnostij, in s tem je dovršeno poslopje najvišje samostalne omike česke. V umetniški razstavi smo se lahko prepričali, koliko imajo Čehi imenitnih slikarjev, kiparjev in arhitektov; poslednje so hvalili tudi razni paviljoni, in na glasbenih so nas spominjala imena Bendl, Smetana, Dvořák i. dr., da Čehi niso samo dobri godci, ampak da že imajo tudi svetovnoznane skladatelje; drugje smo videli, kako se vsestransko razširja česka književnost in kako knjigotržci skrbé za otroke in odrasle ljudi, za kmetsko hišo in za salon: Ottovi »Čechy« in Šimáčkovi »Hrady a zámky české« bi bili na čast vsakemu evropskemu založniku; z ilustriranimi listi, kakor »Světózor« in »Zlatá Praha«, z mesečniki, kakor »Osvěta« in »Květy«, ne morejo se hvaliti avstrijski Nemci. Zdi se vam celo, da

se morebiti preveč tiska, ko vidite tudi razna tuja dela, sosebno nemška, v českih izdajah, ali gotovo nahajajo Dorréjeva biblija, Ebersov »Egipet«, Stanleyeva knjiga »V najtemnejši Afriki« in druge jednake tudi med Čehi zadosti kupcev. Pojdite še na večer v »Narodno gledališče«, kjer se dostojno kakor kjerkoli predstavljajo domači in tuji umotvori, in povedati si morate, da Čehi lahko ponosno kličejo: »Mi smo narod!«

Nepriistranski Slovan pa mora še dodati: »Vi ste prvi slovanski narod!« Te besede se ne smejo umeti krivo. Češka književnost nima takih velikih talentov kakor poljska in ruska; v krakovskih Sukiennicah je več in boljših novodobnih slikarjev nego na česki deželni razstavi; rusko slikarstvo je izvirnejše in samostalneje, ali poljska in ruska kultura ni tako sistematiška, ne seza tako globoko v prosti narod. Izvirnega »Naučnega slovnika«, kakeršnega Čehi izdajajo že drugokrat, nimajo Rusi še danes, nikjer se ne tiska razmerno toliko knjig, še menj pa časnikov in časopisov, saj ga že ni skoro mesta na Českem, ki ne bi imelo svojega časnika, saj skoro ni strokovnjakov brez svojega časopisa!¹⁾ S českim šolstvom, sosebno s strokovnjaškim, ne more se meriti noben slovanski narod; sokolstvo so nam Čehi ustvarili, in pri njih je razvito in urejeno tako mogočno, da so jim to zavidali celo francoski gimnasti in o njem poročali predsedniku republike in županu pariškemu; jednako so razvita dobrovoljna gasilna, pevska in druga društva; česka industrija ni umetno ustvarjena in presajena, ne potrebuje tujih inženirjev in delavcev; kot obrtnika sta celo na Dunaji Pospišil in Pavliček to, kar sta v Peterburgu Šmid in Peterson; česki zemljedelci in gozdarji naj bodo za primer vsem bratskim; kredit nikjer ni narodu tako pristopen kakor v Čehih, in narod tudi nikjer tako ne nalaga svojih penez, saj spada 51 odstotkov vseh posojilničnih vlog v Avstriji na Česko in Moravo.

Najlepše dokaze za razmerno visoko omiko in tudi bogastvo českega prostega naroda ste videli, če ste opazovali obiskovalce. Gotovo ni vasi na Českem, iz katere bi ne bil nikdo na razstavi. Skoro vsak dan so privažali posebni vlaki iz Česke in Moravske tisoče in tisoče kmetijskega ljudstva, ki je navzlic slabi letini s ponosno zavestjo

¹⁾ Da imajo gospodarji, gozdarji in lovci veliko število svojih listov, ni treba omenjati, ali celo vrtnarjem služita dva, in svoje časopise izdajajo tudi taka društva, kakor »društvo za rejo in vadbo psov v kraljevstvu českem« ali »društvo za pestovanje rezljanja z izrezačo.« Ne čudimo se dvema listoma za pivovare, ali tudi mlinarji, gostilničarji, peki, mesarji, imajo svoja glasila; poleg obeh obrtniških listov nahajamo še posebne za risanje, za mehanike, za tipografe (dva), rokavičarje, čevljarje in kožuharje.

romalo »na našo razstavo«, večji podjetniki in gospodarji pa so pošiljali svoje delavce in delavke v velikih skupinah ob svojih troških v Prago. Na avtomatiških stoléh, kjer si na Dunaji kmeta nisem mogel misliti, sedele so kmetice poleg najelegantnejših dâm pred glasbenim paviljonom ali pa pred fontano; v retrospektivni razstavi semtertja nisem vedel, čemu naj se čudim bolj, razstavljenim zakladom ali prostemu narodu, ki je ogledoval vse kar najpozorneje; motil vas je sicer v umetniški razstavi joč otrok, ki so jih matere in pestunje nosile na rokah, ali veselilo vas je, ko ste videli tako veliko zanimanje za umetnost in lahko slišali izborne opazke pred raznimi slikami. Čudotorej ni, ako vidite ob umetniški, s častno diplomo II. reda odlikovani sliki »Pustite otročiče k meni« v katalogu pripisek, da je lastnina — vaške šole (v Nové Vsi u Lomnice), in naravno se vam zdi, da imajo mnoga česka mesta svoje muzeje in arheološka društva in da se povsod skrbno čuva vsaka starina. Čudili ste se tudi lahko lepim in bogatim narodnim nošam, katere so se še ohranile v mnogih krajih, in zanimivo je bilo v »česki chalupi« (koči), kako je narod veselo gledal samega sebe; saj pa je tudi lepo in prijetno tam, in večina českich zaslužnih mož se je porodila v enakih kočah. Najlepše pa je bilo opazovati šolsko mladino pod vodstvom katehetov, učiteljev in učiteljic iz vseh strani, seosebno iz nemških krajev in celo z Dunaja, katero so pošiljali roditelji, posamezne osebe, društva in občine. Ko so se zbrale otroške skupine na večer pred fontano, ki je bila večja in lepša od pariške in celo štirikrat večja od lanjske dunajske, da končajo vsednevno ogledovanje, čudeč se čarobnemu vodometu v vseh barvah, čutila so ta mlada srca, da ne pevajo zastonj: »A to jest ta krásná země, země česká domov můj!« Tolikokrat ste slišali to pesem, ki je tudi prirejena za nas in nam vzbuja vselej najlepša čustva, ali ko se je razlegala iz teh grl, niste se mogli ubraniti solz in lahko ste odhajali z zavestjo: Ta narod ima še lepšo bodočnost!

Česki narod je pokazal s svojo razstavo, da ni samo raven svojim sosedom, ampak da se more ž njimi tudi meriti na svojo korist. V marsičem ostajajo za njim celo česki Nemci, ker živé v neugodnejših razmerah v goratih krajih; o alpinskih deželah pa niti ne govorim. Sosedstvo z nemškim življenjem, tisočletna borba ž njim je prinesla tudi mnogo dobrega sadu. Ne prija sicer mnogokrat drugim Slovanom česki značaj, ali treba je pomisliti, da česki narod mora biti takšen, ker bi ga drugače ne bilo.

Vsak prijatelj Čehov je moral opaziti v Pragi tudi druge reči. Zaslugo, da se je razstava posrečila v nepričakovani meri, sme si pri-

pisovati vsak Čeh, dasi je bila večinoma delo Staročehov in plemstva. V dobi, ko česka politika ni posebno srečna, ko kraljuje v narodu velika zmešnjava in razburjenost, delovali so skupno vsi sinovi te blagoslovljene dežele; na razstavi so si oddihovali od strankarskih bojov; v svoje namene nikdo ni zlorabil razstave. Posebno pa je morala veseliti vsakega nepristranskega opazovalca imponantna udeležba českega plemstva. To plemstvo se ne zove zastonj historiško, ampak res kaže, da skrbno hrani dragocene spominke svoje minulosti in da so njegove tradicije zvezane s slavno zgodovino te dežele; podpira pa tudi novejšo domačo umetnost in gospodari izvrstno med narodom, s katerim ga veže toliko vezij. Plemstvo in česki narod še res nista tako zlita, kakor si želi marsikateri Čeh in ž njim tudi drugi Slovani, ali resnično je tudi, da to plemstvo ljubi svojo deželo, da je nanjo ponosno in da mu mora že zaradi tega biti pri srci tudi blagost njenega naroda. Jaz si ne morem misliti bolj domoljubnih in rodoljubnih besed, nego so bile one, s katerimi je najvišji maršal, knez Jurij Lobkovic, zaključil razstavo. Iz tega plemstva je tudi namestnik česki, grof Fr. Thun, ki je razstavi sam pomagal z vsemi močmi in storil vse, da jo je tudi vlada izredno podpirala. Načelnik najvišje avtonomne oblasti mu je izrekel zato javno zahvalo s pomenljivimi besedami: »on je dokazal, da ta umeje nalogo vlade nasproti deželi, kdor zna tudi nasproti vladi stati kot zvest in lojalen sin svoje dežele.« Narod sam pa je državnika, ki ima za sedanjo dobo na Českem nepopularno nalogo, pozdravljal pri poslednjem prihodu na razstavo tako navdušeno, kakor še nobenega namestnika ne. Znano je, da grof Thun težko govori česki, takisto grof K. M. Zedwitz, neumorni predsednik izvršujočega odbora, ali baš to dokazuje veliki pomen in notranjo moč českega naroda, da mu služijo iz čistega prepričanja taki možje. Lahko se pove, da je razstava še bolj zblížala plemstvo in narod, sosebno če bodo nekateri česki krogi razumeli svojo nalogo. Omeniti pa še moram, da so se Poljaki pri vzprejemu v »Praškem klubu« čudili, kako se bratijo taka gospôda kakor mlada kneza doktorja Schwarzenberga z drugimi stanovi.

Praška razstava ostane v radostnem spominu vsakega Čeha, in ponosno bodo lahko pripovedovali o nji svojim sinovom in vnukom. Prinašala pa jim bo tudi velike koristi. Resno se je narod lotil svojega velikega dela, slavno ga je dovršil, ali ta slava ga ne omami. Národ se je tudi neizmerno mnogo učil od razstave, in med njim se bodo vedno nahajali kritiški možje, ki so svoje uspehe primerjali tujim uspehom, in bodo vedeli, česa je Čehom še treba, da ostanejo ne

samo na sedanji visokosti, ampak da bodo tudi napredovali v bodočnosti. Razstava je rodila že lepo vrsto novih načrtov in mislij. Ustanovi se zemljedelski in gozdarski muzej za kraljevstvo česko, mnogi zgodovinski spomeniki pojdejo v krasno novo stavbo Českega muzeja; delajo se priprave za muzej českih iznajdeb — na kaj takega že morejo misliti Čehi — pravila českega izvoznega društva so že gotova, v srednji palači in drugih stavbah, ki ostanejo na spomin, bodo se že prihodnje leto videle nove razstave, sosebnost zanimiva narodopisna česka leta 1893. Gmotno in duševno nezavisnost českega naroda je jubilejna razstava utrdila, in vzpodbujala bo Čeha, ki so se naučili sedaj spoznavati in ceniti sami sebe, k večji podjetnosti.

Jednaki bodo tudi moralni nasledki. Česki narod se bo lahko vedno skliceval na svoje dovršeno delo in nastopal mnogo zavedneje. V tem oziru je bila razstava tudi jako poučna. Reči moram, da se pri nas premalo poznajo težnje českega naroda, ki so se povsod jasno kazale tudi pri tej priliki. Razstava je bila prirejena k stoletnici kronanja Leopolda II. za českega kralja; pri vhodu sta mikala oko grb kraljevine česke in krona sv. Večeslava od samih cvetic; pred industrijsko palačo nas je spominjal spomenik Juriju Poděbradskemu jednega iz najslavnejših českih kraljev; na pročelji je bil Leopold II. v českem ornatu; na njenem vrhu se je svetila vsak večer jasno krona svetovečeslavska, in daleč so se lesketali njeni dragi kameni; kraljevstvo česko se je poudarjalo na vsakem koraku; videli so se tudi združeni grbi Česke, Morave in Slezke. Cesarja so pozdravljali Čehi kot svojega kralja, kot dediča vse svoje minulosti; veličastni grad, v katerem je bival, nosi še vedno ime kraljevskega, v »Narodnem gledališču« so zveneli radostni klici v kraljevsko ložo; na Vinohradih mu je izročila celo šolska deklica šopek v imeni mladeži »Vašega najmlajšega kraljevskega mesta«; pri okrašanju Prage in okoličnih mest se je rabila navadno krona svetovečeslavska z grbi vseh njenih deželâ, in pri razsvetljavi na večer sv. Večeslava se je zopet lesketala njegova krona od plinovitih žarkov. Vse to, kar se ne samo dovoljuje na Českem, ampak dela celo z namenom, preseza daleč meje navadnega avstrijskega provincializma: kdor pozna minuloost sedanjega namestnika, pač lahko ugane, da cesarski dnevi niso razveseljevali Čehov slučajno k prazniku sv. Večeslava, vé tudi, po čegavem nasvetu je Njegovo Veličanstvo po cesarski himni zahtevalo narodno česko »Kde domov můj«. In kako pozornost in veselje so vzbujale cesarjeve besede, večkrat rabljene v Pragi in Liberci: »Moje ljubljeno kraljevstvo česko«! Jednaki izrazi so sicer navadni v oficijalnem zlogu, ali na Českem po-

menijo danes, ko bi si Nemci radi ustvarili posebno deželico, program českega naroda, ki ima svoje zgodovinske pravice in ne more dopuščati, da bi ga kjerkoli v deželi njegovih prednikov šteli v tujce. Mi Slovenci pa, ki nimamo samostalne zgodovine in smo strašno razkosani, ne smemo pozabljati, da narodnostna ideja sicer dosledno preraja Avstrijo, ali to načelo ni jedino odločilno: Ogrri, Čehi, Poljaki in Hrvatje se držé zgodovinskih individualnostij. Kaj pa je resnično nam do naših vojvodin in grofij, sosebno do vojvodine štajerske in koroške? V tem oziru se naši ideali križajo s českimi in hrvaškimi; v našem programu je po takem treba narodnostno načelo združiti z zgodovinskim, zlasti pa posnemati na Štajerskem in Koroškem česke Nemce: sprava ni potrebna samo na Českem, ampak povsod v Avstriji, in Nemci naj poplačajo drugje vsaj nekoliko tega, kar pridobé na Českem!

(Konec prihodnjič.)

Bolna ljubezen.

Srcé je moje bilo pusta njiva,
 Kril jo je sneg in led —
 Kar se nasmehne pómlad ljubezniva,
 Požene cvet.
 Oh, smiliš se mi cvetje:
 Nikdár, nikdár ne sine ti poletje!

* * *

Glej, koliko jih bilo je pred tabo,
 Ko jim je še prijazen vetrec vèl,
 A vsem usèhlo stébelce je slabo,
 In nerazcvel že vsak je ovenèl.
 Pod rušo nenasiten črv prebiva,
 Nemirno glóje ondu noč in dan,
 Zató, ko malo hipcev slaj uživa,
 Na bolnih tleh umrje cvet bolán.

Fr. Gestrin.

Misli s česke razstave.

Spisal —r—.

(Konec.)

Neizmerno poučna je bila razstava tudi za slovansko vprašanje. Česki narod je najjasnejši dokaz, da novodobna kultura koraka od zapada na vzhod in da je nevarna le onim, ki se ne znajo sami braniti z njenimi pomočki. Na tej resnici ne morejo ničesar izpremeniti vse teorije ruskih in drugih »slavjanofilov«, ki iščejo slovanstva v kmetavstvu in zaostalosti. Pravdal sem se nekdam s takim Rusom in mu v dokaz, kako malo morejo pomagati Čehom v njih vsakdanji borbi za življenje, navajal razne strokovnjaške česke časopise, kakeršnih še Rusi nimajo. Odgovoril mi je na to porogljivo: »Eto už po německí!« Da, nemški, ako že hočete, ali za to českega kmeta ne iztesnjava Nemeec kakor ruskega povsod, kjer se stikata na širokem ruskem jugovzhodu, tako da ruski listi že nekaj let kličejo vlado na pomoč, naj razširi prepovedi, ki so veljavne proti tujcem v poljskih in litevskih gubernijah — mi jih niti za jedno vas ne moremo imeti — še dalje na vzhod. Ne morem tukaj bolj osvetljevati tega vprašanja; omenjam le, da so po isti teoriji Moravani že večji Slovani, in računja se nanje, da se bodo od Čehov še odcepili; popolnoma pravi Slovani pa so šele Slovaki! Ali si morete misliti hvaležnejši predmet za ironizacijo, ako bi stvar sama po sebi ne bila tako žalostna? Smešno pa je, da se celo na Slovenskem vzdržuje listič, ki ima nalogo, da brani jednake nazore!

Praška razstava pa je tudi vsakega človeka, ki ima oči, da vidi, lahko prepričala, da je panslavizem res strašilo, katero si izmišljujejo naši sovražniki, dasi ne brez pomoči politiških naših otrók. Je li mogoče, da bi narod, ki ima tako vsestransko razvito individualnost, svojo tisočletno in slavno zgodovino, in se je s svojimi močmi v neugodnih razmerah zopet vzpel na odlično mesto, vse to žrtvoval komu drugemu? Pisali so sicer starejši česki pisatelji, in sliši se lahko celo danes semtertja med Čehi, da so pripravljene vzprejeti kakov vseslovanski jezik, ali to so bile v svojo dobo dobrodušne, dandanes so brezzmiselne deklamacije. V politiškem oziru so pa česki državnopravni ideali in terjatev, naj se avstrijski cesar kot dedičin česki kralj tudi krona, naravnost negacija panslavizma, ki si predstavlja, da mora Av-

strija izginiti in ž njo tudi habsburška dinastija, ali pa ta vsaj biti potisnjena kam drugam.

Pokazalo pa se je na česki razstavi, da je seme slovanske vzajemnosti, katero so večinoma tudi Čehi zasejali, prineslo že obilen sad. Českega uspeha so se veselila vsa slovanska plemena, in Praga je bila za razstave res slovanska Mekka, ki je privabljala toliko Slovanov, kakor še do sedaj nobeno drugo mesto. Poljaki so priromali oficijalno petkrat, vselej v velikem številu, Slovenci so bili tam trikrat, Hrvatje dvakrat, izostali niso Slovaki, Rusini, Srbi iz kraljevine in celo Bolgari, katerih je mnogo vlada sama poslala iz vse kneževine. Koliko pa je bilo v Pragi manjših skupin in posameznih oseb iz širokega slovanskega sveta! Saj se je pot tudi poplašal. Praga zaostaja sicer po velikosti za Varšavo in ruskimi stolicami, ali tako lepo ni nobeno slovansko mesto (po leži se more ž njo meriti le Kijev); toliko starinskih spomenikov, navzlic vsem burjam ohranjenih s tako pieteto, ni v Krakovu in Moskvi, s tako slavno zgodovino se ne more hvaliti nobena slovanska stolica. Čehi pa ne ljubijo samo svoje zgodovine, ampak jo tudi poznajo. Marsikaj je bilo na razstavi jedinskega, in tako ste tudi videli dve mapi Prage z leta 1419. pred husitskimi boji s takratnimi imeni ulic, s hišnimi številkami in z označenjem hiš, v katerih so stanovale osebe, takrat zgodovinski važne. To je delo prof. V. V. Tomka, in z enakim se ne more ponašati nobeno evropsko mesto. In kako lepo in mogočno se razvija Praga v našo dobo! V poslednjih desetletjih so poleg nje vzrasla nova mesta; navzlic pičli avtonomiji je Praga neizmerno važno središče industriji, obrtu in trgovini; takisto se odlikuje s svojim znanostnim in umetnostnim življenjem. Dasi je stolica dvojezične dežele in ima celo nemško vseučilišče in več srednjih šol, vendar je Praga po svojem jedru bolj česka, nego je Zagreb hrvaški, Buda-Pešta madjarska, ali Peterburg ruski. Ta skoro neverjetni pojav objasnjujejo zgoraj omenjene prednosti Čehov pred drugimi Slovani in narodi na jugovzhodu. Res, to še ni dolgo tako. Marsikateri Čeh si je moral reči, ko je po mnogih letih iz tujih krajev prišel zopet gledat svoje »matičke«: ko smo bili še mladi, vsega tega niti v sanjah nismo pričakovali! Saj so celo slavnemu slikarju Kossaku zaigrale solze v očeh, ko je privédel na razstavo poljske umetnike in literate in pri pozdravu omenil, kakšna je bila Praga pred 40 leti, ko jo je prvič videl.

Ako je že Praga sama morala navduševati vsakega Slovana, koliko bolj še razstava, kjer si je lahko ogledoval čuda, ki jih ustvarja njegov brat. Razstava pa ni samo razveseljevala očesa in srca, ampak

vsakdo je ž nje odhajal z dobrimi nauki, zlasti pa z zavestjo, da noben narod ni izgubljen, ki se sam ne zapusti. Kake težave in boje je moral prebiti maloštevilni česki narod, obkoljen od mogočnega soseda, da je dosegel take uspehe s svojimi močmi! V tem oziru ni bil nikdo tako kompetenten sodnik kakor Poljaki, pri katerih gotovo ni pogrešati narodnega ponosa. Izmed gostov je prišlo največ Poljakov na razstavo, okolo 5000 ljudij, kar je res velikansko število, seščno če pomislimo, da so politiški odnošaji med avstrijskimi Poljaki in vladajočo česko stranko precěj napeti in da ruski Poljaki ne morejo nastopati korporativno. Vender imata oba najbližja soseda toliko skupnega ne samo v jeziku, veri in omiki, ampak tudi v svoji minulosti, da mimohodna politiška konstelacija ne more uničiti iskrenih simpatij. Morebiti še bolj pa je mikal Poljake vzgled Čehov. V poljskih politiških in strokovnjaških listih lahko vedno berete, česa naj se uči Galicija od Česke; v Varšavi se jako brigajo za česko kulturno življenje, in tam izhajajo prevodi mnogih českich del. Razstava pa je razvila pravo »pragomanijo«, kateri ni nikdo odrekal opravičenosti. Na banketu, s katerim so se na tretjem izletu, katerega bi lahko imenoval aristokratiškega, poslovili Poljaki, zahvalil se je J. knez Świdrygiełło-Świderski začetniku izleta v verzih te-le vsebine: »Hvala Ti lepa, da si nas privedel v zlato Prago, kjer se danes ne sveti zlato, pač pa krepóst in jasni za nas svéti primer, kaj se dá doseči z delom in redom! Čehi so nam nekđaj dali vero in mater kraljev, mater Chrobrega, danes nas učé, kako se branimo zlega, ne z orožjem, ampak s težkim delom, kako ostanimo možje, novi vitezi, katerih grb je požrtvovalnost. Tega ne zgrize noben zob časa, v tem grbu je jutranje zore nadeja!«

Poseben vtisek je delala razstava v tem oziru na Poljake iz Poznanjskega in Ruskega. Kdor se je brigal tudi za to, kaj poljski listi pišejo o razstavi — pisali so pa med slovanskimi največ in imeli takoj v začetku o nji res izvirne dopise — lahko pove, da bo visokim politikom med avstrijskimi Poljaki vedno težko podpirati zistemo, ki bi hotela tlačiti Čehé in južne Slovane, ker takrat bi jim ne kričali samo mi takó, da bi krika njih ušesa ne mogla prenašati, kakor se je nekoč izrazil krakovski »Czas« sam, ampak v Poljakih samih bi se vzdignila silna burja, zlasti ob Visli in Varti, kjer čutijo, kaj je pritiskovanje. S tem moralnim faktorjem smemo računjati, takisto pa morejo pričakovati tudi Poljaki, da ne sodimo póljsko-ruskega vprašanja, najglavnejšega v slovanskem svetu, z jednostranskega stališča nekega panrusizma, za katerega niso nikoli marali najboljši ruski možje in

tudi danes ne marajo. Na Českem se v tem oziru že jasni, kar pričajo razprave K. Kramářa, E. Jelínka, T. Černega, sosebno pa prof. Masaryka, katere je v začetku leta 1891. prinašalo glasilo českih realistov, praški »Čas«. Veselo znamenje je bila tudi popolna zloga med česko »naprednjaško« in poljsko »demokratiško« mladino na shodu slovanskega dijaštva v Pragi. Daj Bog, da bi česka razstava prinesla še več sadu vzajemnega spoznavanja, ki bo na korist vsemu Slovanstvu!

Poljaki so po takem za česke razstave pokazali več slovanskega, ali če hočete »slavjanskega« (v popolnoma neslovenski obliki je morebiti še večji) duha, nego se je pričakovalo v krogih, ki o poljskih razmerah sodijo še vedno po neki starokopitni šabloni. Zato pa Rusi po isti terminologiji ne bi zaslužili imena Slovanov: ni jih bilo v Prago, da bi bila slovanska rodbina popolna. Da ni bilo v Pragi »panslaviistiških« demonstracij, sosebno otročjega »incidenta« z belimi kopicami, pisalo bi se tudi malo o nji v ruskih listih. Sicer pa govôri jeden izmed njih sam (»S. Peterburgskija Vedomosti«, dné 8. avg. 1891): »Rédko kogda političeskij absentizm russkago intelligentnago občestva skazyvalsja tak nagljadno. Rédko kogda korporativno — občestvennoe predprijetie zapadnych slavjan, nesmotrja daže na svoj nesomněnyj polnyj uspěch, priznavaemyj i nedobroželateljami češkago naroda, vozbuždalo u nas, govorja otkrovenno, tak malo vnimanija. Serby, poljaki, chorvaty, daže bolgary davno uže organizovali občestvennyja počezdki na prazdnik češkago truda i češkogj promyšlennosti. My ostalisъ pozadi vsěch. Toljko russkich — to i ne bylo do poslednjago vremeni sredi posětitelej pražskogj vystavki.«

Kdor pozna Ruse, njih življenje in mišljenje, mogel je kaj jednakega, dasi ne v tako ostrih besedah, prerokovati brez posebnega preroškega darú in reči Čehom: Bodite veseli, ako se vsak Rus, ki se vrača zdrav iz českih kopališč, ustavi v Pragi in da polovica onih, ki potuje na evropski zapad in jug, napravi ovinek čez nadvltavsko stolico. Mnogi so to storili, in prišli so tudi pojedinci le zaradi razstave. Več zahtevati pa so mogli le oni, ki so imeli ali posebne pretenzije ali pa vroče želje po enakih nezrelih demonstracijah, kakeršne so provzročili »ruski gostje iz Kijeva,« t. j. Čehi, med njimi več pravoslavnih neofitov, ki so šele na razstavi pokrili svoje modre glave z »ruskimi« kopicami znanega — pruskega kroja in se morali potem poučiti od ruskih listov, ki so v tej reči pisali jako taktno in se sosebno lotili njene smešnosti, da se Rusi enakih stanov oblačijo »po evropski bez vsjakich »nacionalnych otliček« (»Novoe Vremja«), in da so dunajski publicisti napravili »iz muhe slona« (»St. Peterb. Vě-

domosti«). Korporativnega obiska ni bilo pričakovati od Rusov, ker sploh niso vajeni javnemu življenju in nimajo ni sokolskih ni pevskih ni drugih podobnih društev. Mnogi bi se jako čudili »procesijam« naših »ferejnov« po nemškem vzoru; saj sem našel celo peterburškega Nemca, ki je nekaj let studiral v Halli, in vendar ni mogel razumeti, da se tam civiliziran človek postavi v fraku in beli kravati pri belem dnevi na čelo kakega pevskega društva! Razven tega so Čehi ogromni večini ruskega naroda tuji, ker jih ne veže ž njim ista vera, kar je še vedno celó pri mnogih omikancih znak slovanstva; drugi Rusi se zopet bojé, da bodo imeli neprijetnosti kot »panslavistiški agitatorji,« ker je žal pri naših ljudeh večkrat premalo — takta — tako se mi je nekoč pritožil ruski učenjak, katerega že ni več med živimi — ki jih kar splašijo z rusko himno ali pa s kako napitnico ruskemu carju; drugim se morebiti sedanja doba res ni zdela primerna za nastopanje v skupinah; jeden iz glavnih vzrokov pa je seveda bil »politiški absen-tizem« ali indiferentizem.

Navzlic vsemu temu je nekoliko mesecev po vseh listih izrael-skega tabora v naši monarhiji in na tujem strašila pošast ruskih gostov, ki namerjajo v Pragi, Bog ve, kaj vse. Kako so se izpuščale razne race v ves svet, treba je vendar nekoliko pojasniti. Reči se mora, da je najprej mnogo zakrivilo glavno česko glasilo. Vsak Čeh, ki je iz Moskve ali Kijeva naznanil kakemu prijatelju, da namerja priti v svojo domovino in je morda res tudi Ruse nagovarjal, naj po-tujejo ž njim, izpremenil se je v »ruske goste«, ki pridejo s »posebnim vlakom«. Ko je Izrael na svojo žalost videl, da prihajajo res razni Slovani v Prago, poprijel se je v svoji lakoti sosebno »ruskih gostov«, da spodtika Čehom prirejanje »panslavistiških demonstracij«. To je bilo po njegovem mnenji najbolji pomoček, da se prepreči cesarjevo potovanje v Prago. Poleg tega glavnega namena je bil še drug, precěj važen: razdvojiti Čehe in Poljake, ker to mnogim Nemcem in vsem šmokom ni šlo v glavo, česa Poljaki iščejo v Pragi. »Kölnische Zei-tung« se je nekdanj zaletela celo tako daleč, da je napisala: »Es ist wieder eine Sendung Polen in Prag angekommen«. To je seveda najkonservativnejše poljske liste tako razdražilo, da so zahtevali, »naj se tudi takim žurnalističkim piratom kakor ‚Köln. Ztg.‘ in ‚Neue freie Presse« usta zapró«, in ne brez uspeha. Da omenjeni priimek ni bil nezaslužen, naj pričajo ta-le fakta. Nekega dne je prinesla »Neue fr. Presse« telegram iz Lvova, da po poročilu poljskih listov pridejo po-sebni vlaki iz Moskve in Kijeva, ali v vseh glavnih poljskih dnevnikih, katere sem preiskal zaradi tega, ni bilo o tem ni sluha ni duha. Ker

še to ni pomagalo, pojavila se je nekega večera na prvem mestu vest »iz gotovega praškega vira«, da se ruski pisatelji in žurnalisti iz Moskve in Peterburga pripravljajo na pot v Prago in da hočejo o českih razmerah poročati po svojih studijah (oh, da bi le!). To poročilo se je seveda dolgo prežvekovalo, ali ko so na Dunaji že vedeli, da vsi manevri niso nič pomagali, pojavila se je zopet na prvem mestu v večernem listu vest iz jednako »dobrega praškega vira«, da so ruski žurnalisti odložili svoj pot do oktobra, da ne bi delali Čehom neprijetnostij zaradi cesarjevega prihoda. V spakedrani obliki Bog vé iz kakega nemškega ali angleškega lista je prišla ta vest za nekaj časa v peterburškega »Grazdanina«, iz njega jo je zajel le »Dziennik Polski«, ali nekov židek jo je iz Lvova zopet telegrafiral v dunajsko Fichtegasse kot poročilo »poljskih listov«, da Rusi ne čujejo priti: v tej obliki se je raca vrnila po nekaterih tednih tja, od koder je izletela.

Sploh sem se za česke razstave zopet prepričal, kako večina slovanskih listov rabi neokretno dunajske posrednike, dasi ima rubriko »slavensko novinstvo« in celo s cirilico tiska imena časnikov, samo da jih prekrščuje, ker izvirnika ne vidi, kakor n. pr. »S. Peterburgskija Vedomosti« v »Petrogradske«. Manjšim uredništvom se še to ne zameri, ali neopustno je, ako napišejo celo »Národní Listy«, ki vender vedo, kako se delajo telegrami, na podlagi jedne iz omenjenih rac nad črto: »Naj le pridejo naši bratje iz velike in svete Rusije, oni so nam pred vsemi dobro došli.« (Seveda se je ta modrost telegrafirala na Dunaj in romala potem dalje po svetu). Jeden podlistkar je bil vender še tako oprezen, da je porabil frazo: Če je res, ker dosedaj prihaja ta vest le z Dunaja. Omenjena glosa prvič ni bila posebno taktna z ozirom na druge Slovane, ki so prihajali brez takih namigov, drugič pa spominja kot tipiški primer našega rusofilstva nehoté na Gogoljevega gorodničega, ki toži šolskemu nadzorniku, da je učitelj zgodovine prenavdušen — in da je, govoreč o Aleksandru Macedonskem, celo razbil stol, ter h koncu pravi: »Aleksander Macedonski je seveda junak, ali zakaj stole lamati?« Rusija je res velika, ali znajte že vender tudi mero! Jaz sem prvi, ki bi česki narod svaril šovinizma, ali prepričan sem tudi, da ga ni treba poniževati pred nikomer. Podobna nesrečna, za junake ne posebno spoštljiva misel, bilo je nabiranje za Črnogorce, da se jim omogoči pot v Prago, in javno pisanje o tem.

Tudi v drugih rečéh se je pokazalo, kako malo se še poznamo. Rojakom Šafařikovim so morali Rusini dokazovati, da so samostalna

narodnost; poljske Sokole se je hotelo razveseljevati z rusko himno — državne himne sploh niso igrače — nekov bolgarski oficijoz se je zopet načital toliko panslavizma iz nemških listov, da se mu je zdelo potrebno Bolgare pred odpotovanjem v Prago oprati tega madeža; nekateri govori niso posebno priporočali znanja, taktnosti in politiškega razuma na obeh straneh, še menj pa pripravljenosti govornikov, katera je tam na mestu, kjer se vé, da pojdejo govori v svet. Čudil sem se tudi, da se potovanja v Prago niso primerno pospeševala. Pametni državniki — lahko bi se jim povedalo — mogli bi se z avstrijskega stališča le veseliti, da imajo slovanske narodnosti v monarhiji, to je večina prebivalstva, nekaj skupnega, kar jih zbližuje, saj smo že dovolj razcepljeni, in iz različnih vzrokov vleče vsak na svojo stran. Jednako je moglo prestižu Avstrije le koristiti, če so drugi Slovani videli, na kako visoki stopinji omike in blaginje stoji jedna avstrijskih slovanskih narodnostij. Tudi Francozom ni škodilo, da so razširili svoje narodopisno znanje in se prepričali, da ne samo Rusi, o katerih so v zadnjih desetih letih popolnoma izpremenili svoje pojme, ker sila kola lomi, niso barbari, ampak tudi drugi Slovani ne. Morebiti bodo iskre takih simpatij naši državi prej dobro došle, nego se misli. Sploh je bila česka razstava tudi avstrijsko podjetje, in kdor ni bil strastno zaslepljen, moral se je le veseliti, da se širi slava česke industrije po svetu.

Natančni opazovalec ne more tudi zamolčati nekaterih opazk o slovenskih potovanjih v Prago. Gotovo ni naroda, ki bi Čehe tako spoštoval in ljubil kakor mi Slovenci, in gotovo tudi nikdo ne potrebuje tako njih pomoči kakor mi. Porabiti se mora tedaj vsaka prilika, sosebno takšna, kakeršna je bila česka razstava, da se še bolj utrdé vezi med obema narodoma, zlasti pa, da se oba dobro spoznavata. Ali se to doseže s tem, ako Slovenci ostajajo v senci, tako da se sosebno pri drugem izletu mnogokrat niti njih ime ni imenovalo? Lepo je bilo, da so se Slovenci združili s Hrvati, in tudi pohlevnost je lepo svojstvo, vendar ima svoje meje. Pokazalo se je tudi zopet to, kar smo videli v svojo dobo pri slovenskem gledališkem vlaku: takih potov se udeležujejo večinoma le tako zvaní »nižji stanovi«, višje inteligencije pa premalo, razven duhovništva, kateremu bodi vsa čast. Človeka sicer veseli, ko vidi, da je temelj našega naroda zdrav, da se navdušuje in uči, ali svoje poslopje moramo zidati tudi više. Kje ostajajo drugi naši krogi? Tako ubogi nismo, kakor bi človek moral soditi, ako nas ne pozna, in pot v Prago na razstavo, ki je bila pod cesarjevim pokroviteljstvom, vendar ni bil kaj posebno nevarnega. Našim županom in drugim avtonomnim veljakom ne bi bilo škodilo, da

so si ne samo ogledali razstavo deželnega odbora, mesta praškega in okrajnih zastopov, ampak se tudi seznanili ž njih poslovanjem in se prepričali, kaj velja avtonomija, če jo znajo ljudje dobro rabiti. Tudi osebne dotike z dotičnimi českimi funkcionarji bi nam bile le na korist. Mi imamo tudi veliko število móž, ki se kaj radi hvalijo s svojo nezavisnostjo, ali zakaj jih ni videti pri takih izvrstnih prilikah, da bi bila reprezentacija našega naroda primernejša in popolnejša? Sicer smo demokratiški narod, ali neka hierarhija je povsod potrebna; udje morajo imeti tudi svojo glavo. Jaz spoštujem iz globočine svoje duše vsak stan — v primerno razvitem narodu in v jednaki državi drug drugega le dopolnjujejo — vender ne morem zatajiti, da sem se čudil, ko n. pr. 400 Slovencev in Hrvatov pri vhodu na razstavo ni imelo govornika z višjim stališčem od hrvaškega učitelja ali pa s kakim slavnim imenom. Ako pride narod k narodu, treba se je tudi o vsem prej natančneje dogovoriti, da ni neprijetnostij in nemilih spominov za oba. Sosebno napačno pa je, da se taki dogovori in vse vodstvo prepuščajo podjetniku. Ako teh stvari, razven tehniških, ne vzame v roke kako društvo, naj se vsaj ustanovi poseben odbor in naj se mu postavijo na čelo primerni možje, ki že s svojim imenom marsikoga privabijo k skupnemu izletu, ker jamčijo zato, da se bo vršilo vse spodobno. V tem oziru se je bilo mnogo učiti od Poljakov; tako se je n. pr. tri mesece prej oglašalo, da bo poljske umetnike in pisatelje, katerim se je pridružilo mnogo profesorjev in drugih inteligentnih móž, vodil častiti slikar V. Kossak. Jednako so se vsakokrat izletniki sami najprej natančno dogovorili o programu z društvu, od katerih so se dali vzprejemati. Kak vtisek pa mora napraviti n. pr. dogodek, da so pri tretjem slovenskem izletu ostali sedeži v parteru »Narodnega gledališča«, za katere so se ljudje takrat trgali, na čast Slovencem prazni, po krivdi vodje — podjetnika, katerega že ni bilo več v Pragi? In mnogi česki prijatelji Slovencev niso vedeli, kam naj gredo iskat svojih gostov! Več organizacije nam je treba tudi pri takih prilikah!

Prinèsi česka razstava tudi nam Slovencem še druge koristi razven one moralne za vse Slovanstvo! Upam, da so se mnogi rojaki, ki so jo videli, tudi marsikaj učili od nje. Žal, da niso prišli tudi na kmete in v mala mesta, da bi videli, koliko truda, učenja in varčnosti je treba, da se ustvari kaj takega, kakor je bila česka razstava. Godilo bi se mnogim gotovo kakor jednemu iz naših blagih móž: sanjal je vedno, da bi bil najsrečnejši, ako bi imel veliko česko posestvo. Prišel je res na Česko, ali ko je videl, kako se mora tam delati, niti sanjal

ni več o taki sreči. Za Boga, ne sodite o Čehih samo po tem, kar berete o njih ali celo slišite od njih samih: česki radikalizem ni tako strašen, še manj pa dosleden, kakor ga rišejo dunajski in po njih tudi naši listi, seveda tudi mnogi Čehi sami; česke demonstracije pa so po svojem jedru prav nedolžne. Česki narod je zaradi vedne in težke borbe za življenje neizmerno praktičen, prozajičen in trezen, ima tako malo praznikov, da so oni, katere vendar prireja, precèj podobni njegovim književnosti, ki je sentimentalna in mnogobesedna iz istih vzrokov.

Velikost in moč českega naroda delajo njegova prava svojstva, o teh pa nam je pripovedovala vsa razstava. Popolno sliko ste dobili, če ste opazovali tudi narod na nji. Razstava mu ni bila zabava ali igrača, ampak sveto delo, katerega ni samo ljubil, ampak tudi marljivo izučeval od kraja do konca; z velikim zanimanjem so se poslušala razna predavanja na razstavi, prirejali so se shodi različnih strokovnjakov, tudi obrtniških, iz vseh českimi deželâ. Čustvu za postavnost in red, za katero je česki narod vzgojen po mnogoštevilnih svojih društvih, morali ste se čuditi. Delati pota z vrvicami med ogromnim občinstvom, bila je Sokolom skoro igrača; kakor zid je stal narod za društvi in šolskimi otroki pri cesarjevem vhodu po praških ulicah. In kako mirno in resno se je ljudstvo valilo po večerih samo po enem poti v Prago nazaj! Meni je imponirala svečanostna tišina, ko se je po razsvetljavi na razstavi v predvečer sv. Večeslava nad 70.000 ljudij vsipalo proti mestu; zdelo se vam je, da nikdo niti ne govori. Primerjajte temu veselost Dunajčanov, ko se vračajo pri enakih prilikah iz Pratra, skoro vsak s svojim lampijončkom: koliko slišite pri tem klicev, vriskov, koliko zabavnih besed in tudi petja! Kaj pa bi se še videlo in slišalo pri nas in v Zagrebu? Še čudovitejša je bila skoro neverjetna zmernost. Na Dunaji so še tudi meseca septembra ljudje prihajali po večerih razveseljevat se na zemljedelsko in gozdarsko razstavo, in do polnoči je bilo pri vinu povsod živahno; v Pragi pa se je v isto dobo razstava, ko so zamrkli žarki čarobne fontane, takoj izpraznila, da skoro niste več videli žive duše. Da so bili n. pr. taki lokali kakor turška kavarna zaprti že ob deveti uri, raztomalči vam zapoved policije, ki je bila tudi v takih stvareh neizmerno stroga, ali kdo je odganjal ljudi od njih pivaren — svoja piva ljubi vendar vsak Čeh — vinaren in »ochutnavaren«, da niso čakali najmanj ure, ko se je razstava zapirala? Svojim jugoslovanskim rojakom hočem še rešiti v spomin tudi dve številki, ki se tičeta česke zmernosti in treznosti, iz malih vestij českimi časnikov. Kot kuriozum se je poročalo, da se je pri slavnosti prvega milijona, ko je

bilo na razstavi nad 82.000 ljudi s plačanimi vstopnicami, tedaj skupaj gotovo nad 90.000, izpilo 62.000 litrov piva in 232 vina. Žal, da nimamo zagrebške statistike o enakih dneh, kaj bi nam pripovedovala o res staroslovanskem gostoljubju in pitji, ki je že tudi jednemu iz hrvaških pesnikov izvilo obupen klic iz domoljubnih prsij? Res, naše življenje je lepše v trenutkih, ko se nam smeje zlato vince med petjem in govorniško povodnijo, zato pa se tudi korenito razlikujemo od Čehov v duševnem, še bolj pa v gmotnem oziru. Koliko kapitala, zdravih močij, talentov, še več pa značajev je že pogubilo naše veselo življenje! Kaj je Hrvaška s svojo veliko avtonomijo nasproti Česki, in kaj bi bila Češka, ko bi imela jednako samostalnost, kako bi jo znala porabiti in čuvati: majhna razpravica o tem bi bila veliko delo kakega hrvaškega rodoljuba!

Mi Slovenci se moremo seveda še menj primerjati Čehom po svoji veljavi, ali drugače smo si gotovo najpodobnejši: živimo v enakih ali še hujših razmerah, vendar tudi naše ljudstvo po svoji omiki in zavednosti stoji više od vseh svojih južnih bratov. Tudi naša dotika s tujimi življi iz ranih dob ni bila brezpogojno škodljiva. Tudi mi smo zidali in še zidamo od zdolaj, ali moramo se izpremeniti tudi v narod v pravem pomenu te besede. Posnemali smo do sedaj Čehe v marsičem, naj nam bodo s svojimi pravimi in dobrimi svojstvi učitelji tudi v bodočnosti! Še bolj nego Češka je jedna naših deželâ popolnoma v naših rokah in ta se vedno oziraj na to, da reprezentira večkrat ves slovenski narod in da mora marsikaj ustvarjati za vse Slovence. Drugače ne pričakujmo pomoči od nikogar, še menj pa mislimo, da nam bo zreli sad sam padal v naročaj. Čehi bi lahko tudi pred razstavo in sploh pred vsakim spomenikom svoje narodne prebujenosti postavili napis, kateri se blišči z »Narodnega gledališča« : »Národ sobě«! Po enakih potih moramo hoditi tudi mi, zlasti pa pomniti, da so podlaga pravemu napredku in resnični nezavisnosti omika, marljivost, delavnost, zmernost in gmotna blaginja. Naj širi uspeh česke razstave te resnice tudi pri nas!

